

IWAN ZIŁYŃSKI
(1879–1952)

rodził się 22 maja 1879 r. we wsi Krasna w powiecie krośnickim. Maturę gimnazjalną uzyskał w Przemyślu w 1900 r. Studia filologiczne rozpoczął na Uniwersytecie Lwowskim, kontynuował zaś pod kierunkiem V. Jagicia, V. Vondráka i O. Brocha na Uniwersytecie Wiedeńskim. Tam też w czerwcu 1907 r. doktoryzował się na podstawie rozprawy *Entwurf der Phonetik der kleinrussischen Dialekte in Oesterreich-Ungarn*. W latach 1907–1914 i 1921–1926 pracował jako nauczyciel gimnazjalny w Brzeżanach, Stanisławowie i Lwowie. Zmobilizowany w 1914 r., służył w wojskowej intendenturze austriackiej do 1918 r., kiedy to wstąpił do armii ukraińskiej atamana Semena Petlury. Po jej rozwiązaniu w 1920 r. czas do połowy 1921 r. spędził na kuracji zdrowotnej.

Zaproszony przez Jana Rozwadowskiego i Kazimierza Nitscha na Uniwersytet Krakowski, objął za ich rekomendacją na początku roku akademickiego 1926/1927 stanowisko kontraktowego zastępcy profesora w katedrze języków ruskich Studium Słowiańskiego UJ. W czerwcu 1931 r. habilitował się na podstawie rozprawy *Opis fonetyczny języka ukraińskiego*. W 1933 r. uzyskał docenturę, a rok później (w czerwcu 1934 r.) tytuł i stanowisko profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W lutym 1938 r. władze uczelni zwróciły się do ministra WRiOP z wnioskiem o nadanie mu tytułu profesora zwyczajnego, do którego jednak — jak wynikałoby z zachowanych dokumentów — już nie doszło.

Po zajęciu Krakowa przez okupacyjne wojska niemieckie Ziłyński rozwinął wszechstronną działalność społeczną i polityczną w organizacjach ukraińskich, które powstały pod patronatem władz Generalnej Guberni: został przewodniczącym Rady Naukowej przy Ukraińskim Komitecie Centralnym i objął kierownictwo założonego przez ów komitet Wydawnictwa Ukraińskiego. W sierpniu 1944 r. wyjechał do Pragi i tam też zmarł 20 kwietnia 1952 r.

Można śmiało powiedzieć, że tematyka badawcza, jaką Iwan Ziłyński podjął w swojej rozprawie doktorskiej, zdominowała całą jego dalszą działalność naukową i że to właśnie ona umożliwiła mu zdobycie liczącego się miejsca w językoznawstwie słowiańskim. Bo jeśli nawet pierwsza jego publikacja *Децо з фонетики українських говорів* („Almanach Jubileuszowy Wiedeńskiej Studenckiej «Siczy»”, Lwów 1908) — wybrane fragmenty pracy doktorskiej — przeszła w zasadzie bez echa, to już następne jego czterdziestoparostronicowe studium *Проба упорядкування українських говорів* (Зап. НТШ 1914) uzyskało — mimo kilku istotnych krytycznych uwag — jednoznacznie pozytywną ocenę Tadeusza Lehra-Splawińskiego. W swojej obszernej recenzji (RS 1918) ten młody (o dwanaście lat młodszy od Ziłyńskiego!) filolog krakowski stwierdza, że jest to „pierwsza próba ugrupowania gwar małopolskich oparta na istotnie naukowych podstawach”, a „do materiału, jaki podaje, odnosić się można z zupełnym zaufaniem”, i życzy autorowi, aby „przypadło mu niepoślednie miejsce w uzupełnianiu wszystkich braków dialektologii małopolskiej”.

Dzisiaj już nie sposób ustalić, czy i w jakim stopniu to właśnie życzenie zdeterminowało dalszą działalność naukową wiedeńskiego ucznia Vatroslava Jagicia.

Obiektywnie jednak (tj. na podstawie dostępnych nam danych) możemy przecież stwierdzić, że poza kilkoma niewielkimi artykułami ogłoszonymi przezeń w pierwszej połowie lat 20.: jednym — poświęconym problemom pisowni ukraińskiej (Зап. НТШ 1922), jednym — zadedykowanym pamięci swojego nauczyciela akademickiego (Зап. НТШ 1923) i jednym — dotyczącym początków ukraińskiego druku (Лвів чи Заблудіє?, [w:] *Стара Україна*, Львів 1924), cała znana nam reszta opublikowanych w okresie międzywojennym prac badawczych I. Zilyńskiego dotyczyła zasadniczo fonetyki gwar ukraińskich. A ogłosił ich w sumie sporo: w 1925 r. *Małoruskie (ukraińskie) dialekty na mapie Moskiewskiej Dialektologicznej Komisji* (RS), w 1926 r. — *До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів* (Зап. НТШ), w 1927 r. — *Самогłosки носове в гварзе в сі Красна в повіччє крошнієнським* (PF), w 1928 r. — *Так зване „sandhi” в українській мові* ([w:] *Symbolae in honorem Ioannis Rozwadowski*, II), w 1929 r. — *З фонетичних студій. I. Успрасьї лабіалізації та веларизації в українській та некоторох інших слов'янських мовах* (LS), w 1931 r. — *Українське спільгоски варгоне в порівнанні з польськими і російськими* (PF). Podsumowaniem dotychczasowego, trzydziestoletniego blisko etapu studiów dialektologicznych krakowskiego ukrainisty¹ stały się dwie kolejne jego publikacje: wydrukowana w 1932 r. w serii „Prac Komisji Językowej PAU” wspomniana wyżej rozprawa habilitacyjna² i wiążąca się z nią tematycznie, wydana rok później w Warszawie, *Карта українських говорів з поясненнями*.

W ostatnich przedwojennych latach prócz trzech prac dotyczących gwar łemkowskich i bojkowskich: *Лемківська говірка села Явірок* (LS 1933), *Питання про лемківсько-бойківську мовну границю* (LS 1938) i *Границя бойківського говору* (ЛБ 1938): opublikował on (częściowo w Niemczech) kilka zestawień bibliograficznych i omówień prac językoznawczych. Złożył też do druku w Ukraińskim Instytucie Naukowym w Warszawie podręcznik akademicki *Описова фонетика української літературної мови*.

Już podczas okupacji hitlerowskiej opracował i wydał w masowym nakładzie kilkudziesięciostronicowy *Український правопис* (Kраків, wyd. 1. 1941, wyd. 2. 1942, wyd. 3. 1943, wyd. 4. 1944).

Przynajmniej od 1930 r. był Iwan Zilyński współpracownikiem Komisji Językoznawstwa Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem zwyczajnym Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Komisji Dialektologicznej Ukraińskiej Akademii

¹ Swoje studia nad żywym, mówionym językiem ukraińskim rozpoczął Iwan Zilyński w 1904 r. i do r. 1910 prowadził je w granicach byłej austro-węgierskiej monarchii. W 1911 r. z rekomendacji V. Jagicia (który cały czas wspierał swojego ucznia również materialnie) wysłał go Imperatorska Akademia Nauk w Petersburgu na kilkumiesięczne badania terenowe gwar wschodnioukraińskich. Badania takie kontynuował on przy każdej okazji, zarówno przed I wojną światową, jak i potem, a nawet — jak napisał w przedmowie do swojej rozprawy habilitacyjnej — podczas służby wojskowej w Karpatach, na Chersońszczyźnie i Kijowszczyźnie.

² Jej przekład na język angielski pt. *Description of the Ukrainian Language* ukazał się w 1979 r. nakładem Harvard Ukrainian Research Institute w Cambridge (Mass.).

Nauk w Kijowie, członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki we Lwowie, członkiem zwyczajnym Österreichische Gesellschaft für Experimentelle Phonetik w Wiedniu.

Źródła bio- i bibliograficzne zawiera teczkę akt personalnych Iwana Ziłyńskiego w Archiwum UJ.

Wykaz skrótów

- LS — „Lud Słowiański” (Kraków)
PF — „Prace Filologiczne” (Warszawa)
RS — „Rocznik Słowistyczny” (Kraków)
Зап. НТШ — „Записки Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка” (Львів)
ЛВ — „Літопис Бойківщини” (Самбір)

Wiesław Witkowski